

IULIANA – MARINELA TRĂȘCĂ

**ELEMENTE DE PEDAGOGIE SPECIFICE
FORMĂRII PROFESIONALE A
ADULȚILOR**

Ghid metodologic pentru formatori

Copyright © 2013, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TRAȘCĂ, IULIANA-MARINELA

**Elemente de pedagogie specifice formării
profesionale a adulților : ghid metodologic pentru
formatori / Trașcă Iuliana-Marinela. - București :**

Pro Universitaria, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-682-9

37.048

331.548

ARGUMENT

Ca știință care studiază fenomenul educațional în toată complexitatea sa, Pedagogia se alătură celorlalte științe socio-umane preocupate de dezvoltarea calităților generale ale speciei umane și de pregătire a individului pentru a-și asuma și exercita diverse roluri sociale. Având în vedere particularitățile acțiunii educaționale, se poate spune că Pedagogia este atât o știință pozitivă, cât și una filosofică pentru că vizează relațiile de tip cauză – efect și descrie într-un parcurs metodologic relațiile și interdependența dintre elementele constituente, dar oferă și reflecții filosofice asupra implicațiilor pe care educația în ansamblul său, sau anumite aspecte ale acesteia, le exercită asupra existenței umane.

Conceptul de „pedagogie“ își are originea în Grecia antică de la „*paidagogia – a conduce copilul*”, dar etimologia acestui termen poate fi interpretată dincolo de această semnificație directă, imediată, reprezentând de fapt știința care „conduce” disponibilitățile de formare și instruire ale personalității umane.

Pedagogia contemporană își propune să răspundă provocărilor societății, îndeosebi sub aspect cultural și moral, abordând un demers formativ, deschis la inovație și originalitate. În contextul actual, educația și instruirea nu mai sunt doar nevoi sociale, ci mai mult, tind să particularizeze indivizii, să devină criterii în stabilirea gradului de dezvoltare personală. Această observație este susținută prin diversitatea modalităților de natură nonformală și informală care sunt accesate de publicul larg în scopul acumulării de noi cunoștințe, de formare de noi priceperi și deprinderi, de certificare a cât mai multe competențe.

Indiferent de domeniul de activitate, de vârstă sau de nivelul de accesibilitate, pedagogia trebuie să constituie baza, punctul de plecare în construirea oricărui demers instructiv-educativ, oferind prin natura obiectului său de studiu, nu doar suportul teoretic necesar, ci îndeosebi, premisele formării/dezvoltării competențelor pedagogice necesare oricărui formator. Pentru că educația adulților nu poate fi ruptă de educația de tip școlar, constituind de fapt o prelungire a acesteia pe parcursul întregii vieți,

cunoașterea și înțelegerea educației în întregul său, nu este doar utilă, ci și necesară, astfel încât activitatea cu adulții să se desfășoare după norme și metodologii științifice.

În acest sens, lucrarea de față propune prezentarea specificului educației și instruirii din perspectivă pedagogică, fără să minimalizeze însă punctul de vedere al celorlalte științe – îndeosebi sociologia și psihologia, abordând educația și instruirea la modul general, trecând în revistă conținuturi specifice proceselor și activităților instructiv-educative din școală, dar și cu referiri concrete la specificul instruirii/ formării adulților.

SECȚIUNEA I

ELEMENTE DE TEORIA EDUCAȚIEI

CAPITOLUL 1

ROLUL EDUCAȚIEI ÎN FORMAREA PERSONALITĂȚII UMANE

1.1. Precizări conceptuale

Considerată ca fiind parte componentă a existenței socio-umane, dar și acțiune social-umană specifică, educația a cunoscut de-a lungul timpului numeroase definiții. În încercarea de a formula o definiție, pedagogul Ioan Nicola¹ face referire la câteva momente și teorii importante în fundamentarea pedagogiei ca știință:

„Arta de a forma bunele deprinderi sau de a dezvolta aptitudinile native pentru virtute ale acelor care dispun de ele.” (Platon)

„Omul nu poate deveni om decât dacă este educat.” (J. A. Comenius)

„Este plăcut să ne gândim că natura omenească va fi mai bine dezvoltată prin educație și că se poate ajunge a i se da o formă care să-i convină cu deosebire. Aceasta ne descoperă perspectiva fericirii viitoare a neamului omenesc.” (I. Kant)

„Educația este în același timp intervenție și neintervenție; fiecărei perioade de vârstă îi corespunde o anumită educație în funcție de fenomenele psihice dominante în etapa respectivă.” (J. J. Rousseau)

„Educația include trei subdiviziuni: guvernarea, învățământul, educația morală, fiecare urmărind realizarea unor obiective specifice.” (Fr. Herbart)

„O acțiune exercitată de către generațiile adulte asupra celor ce nu sunt coapte pentru viața socială. Ea are ca obiect să provoace și să dezvolte în copil un număr oarecare de stări fizice, intelectuale și morale pe care le reclamă de la el atât societatea politică în ansamblul ei, cât și mediul social căruia îi este cu deosebire destinat.” (E. Durkheim)

„Un ansamblu de acțiuni desfășurate în mod deliberat într-o societate, în vederea transmiterii și formării, la noile generații, a experienței de muncă și de viață, a cunoștințelor, priceperilor, deprinderilor, comportamentelor și valorilor acumulate de oameni până în acel moment.” (Dicționar de pedagogie, 1979)

¹ Ioan Nicola, *Pedagogie*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994, p. 18.

Pornind de la etimologia noțiunii de „educație” - latinescul „*educatio*” („*creștere, hrănire, cultivare*”) și având în vedere definițiile care au fost date educației de-a lungul timpului, putem considera educația ca fiind „o activitate socială complexă care se realizează printr-un lanț nesfârșit de acțiuni exercitate în mod conștient, sistematic și organizat, în fiecare moment un subiect (individual sau colectiv), acționând asupra unui obiect (individual sau colectiv) în vederea transformării acestuia din urmă într-o personalitate activă și creatoare, corespunzătoare atât condițiilor istorico-sociale prezente și de perspectivă, cât și potențialului său biopsihic individual”².

1.2. Funcțiile educației

Funcția culturală este determinată de selectarea și transmiterea valorilor de la societate la individ, presupunând ca aceste acțiuni să se realizeze pe baza unor principii pedagogice și în conformitate cu anumite particularități psihice.

Funcția economico-socială se datorează faptului că prin formarea unui tip de personalitate solicitat de condițiile prezente și de perspectivă ale societății, educația are sarcina de a pregăti individul pentru integrarea sa activă în viața socială, răspunzând atât unor necesități pe care le ridică societatea, cât și unor nevoi individuale.

Funcția de dezvoltare conștientă a potențialului biopsihic al omului este o consecință a faptului că educația, ca acțiune socială, urmărește dezvoltarea individului în sens unitar, ca personalitate umană, cu scopul unei optime integrări a acestuia în societate, însă cu respectarea particularităților sale biopsihice, iar prin educație, potențialul uman este identificat și stimulat să se dezvolte.

1.3. Formele educației

• **Educația formală** include „ansamblul acțiunilor intenționat-educative, organizate și realizate în mod planificat, sistematic în cadrul instituțiilor școlare și universităților, prin intermediul sistemului de învățământ structurat și ierarhizat în trepte școlare și pe ani de studii”³. Această formă de educație este deci **instituționalizată**, se realizează **prin intermediul procesului de învățământ** în funcție de planuri, programe și

² *Ibidem*, p.21.

³ Ioan Cerghit, *Curs de pedagogie*, Universitatea București, 1988, p.27.

manuale școlare și presupune prezența și acțiunea unui corp profesoral specializat. O altă caracteristică importantă a educației formale o constituie activitatea de **evaluare**, sub diverse forme și cu instrumente specifice, cu scopul cunoașterii rezultatelor activității instructiv-educative, a factorilor și condițiilor ce au determinat aceste rezultate și proiectării activității viitoare astfel încât să se asigure reușita școlară.

Conform Legii Educației Naționale(Legea 1/2011)⁴, în prezent în țara noastră sistemul național de învățământ are două mari componente: învățământul preuniversitar și învățământul superior. Învățământul preuniversitar este structurat pe următoarele niveluri:

a) educație timpurie (0-6 ani), care vizează etapa antepreșcolară (0-3 ani) și învățământul preșcolar(3-6 ani): grupa mică, grupa mijlocie, grupa mare;

b) învățământ primar: clasa pregătitoare și clasele I-IV;

c) învățământ secundar:

- învățământ secundar inferior sau gimnazial: clasele V – IX⁵;

- învățământ secundar superior sau liceal: clasele X – XII/ XIII;

d) învățământ profesional, cu durata între 6 luni și 2 ani;

e) învățământ terțiar nonuniversitar, care cuprinde învățământul postliceal;

La rândul său, învățământul superior cuprinde:

- programele de studii universitare(Licență, Master, Doctorat);

- programele de studii postuniversitare(programe postdoctorale de cercetare avansată și programe postuniversitare de formare și dezvoltare profesională continuă).

• **Educația nonformală** este acea formă de educație care se realizează prin intermediul unor activități opționale sau facultative, extrașcolare, însă structurate și organizate într-un cadru instituționalizat (familia, organizații profesionale, universități populare, teatre, muzee, biblioteci, mass-media, etc.). Această formă de educație vizează în principal obiective de natură socio-economică (alfabetizarea, reconversia profesională, formarea social-civică etc.) și se adresează atât vârstei școlare (educația complementară, paralelă cu școala), cât și tinerilor și adulților. Din păcate, încă există confuzii asupra a ceea ce reprezintă concret educația nonformală, existând percepția că toate activitățile care nu sunt „lecții” predate în clasă,

⁴ *Legea educației naționale*, publicată în Monitorul Oficial al României, Nr. 18, Partea I, 10 ianuarie 2011, Art. 23, p. 4.

⁵ În acest moment, învățământul gimnazial cuprinde cls. V-VIII, fiind încă în dezbateră includerea clasei a IX-a.

reprezintă educație nonformală. Un exemplu concret îl reprezintă programul „Săptămâna altfel”/„Școala altfel”, respectiv, „Să știi mai multe, să fii mai bun!” pe care, din cauză că, pentru o perioadă de o săptămână, lecțiile sunt înlocuite cu activități extrașcolare și extracurriculare, foarte multe persoane chiar din interiorul școlii (cadre didactice, directori și inspectori școlari) raportează ca fiind educație nonformală. Această interpretare se bazează pe o altă confuzie, creată între conceptele *extrașcolar* și *extracurricular*⁶ pe care aceștia le consideră sinonime și ca fiind specifice numai educației nonformale, deoarece se desfășoară în afara orelor din curriculumul de trunchi comun. Se omite astfel faptul că educația nonformală solicită indivizii în mod voluntar, opțional sau facultativ, în funcție de nevoile acestora, pe când acest program poate fi considerat mai degrabă, parte a curriculumului la decizia școlii (CDS), fiind proiectat, planificat, organizat, coordonat și evaluat de către școală, respectiv de către inspectoratul școlar. Mai mult, perioada și modalitățile de desfășurare ale acestui program sunt impuse prin Ordin al ministrului educației⁷, care impune totodată, obligativitatea participării elevilor și chiar înregistrarea absențelor acestora la rubrica *Purtare* – fapt, evident în totală contradicție cu principiile educației nonformale. Acesta este un exemplu evident de eroare în abordarea teoretică și aplicativă a educației nonformale, cauzată de abundența de termeni și semnificații. Programul în cauză poate fi asimilat activităților extracurriculare; în funcție de tipul și de modalitatea de organizare a activităților desfășurate, acestea pot, dar nu obligatoriu, să fie activități extrașcolare, însă nu și exemplu de educație nonformală. Mai degrabă, se poate considera că prin „Săptămâna altfel”/„Școala altfel”, școala creează contexte de învățare nonformală. Chiar dacă activitățile se desfășoară în afara școlii și sunt de tipul excursii, vizite la muzee/expoziții, activități culturale, activități sportive etc., faptul că nu exprimă o opțiune voluntară, fermă, din partea elevului, faptul că participarea este obligatorie și este coordonată de un cadru didactic, fac din acest program doar o altă formă de organizare a procesului de învățământ, decât prin forma consacrată – lecția.

• **Educația informală** reprezintă „totalitatea informațiilor neintenționate, difuze, eterogene, voluminoase sub raport cantitativ cu care este confruntat individul în practica de toate zilele și care nu sunt selectate,

⁶ În lucrarea de față, a se vedea și Cap. III. *Procesul de învățământ, 1.2. Dimensiunea curriculară a procesului de învățământ.*

⁷ OMECTS 6535/31.08.2012, Art. 4, respectiv Anexa la OMECTS 6535/31.08.2012, <http://www.edu.ro/index.php/legaldocs/16950>.

organizate și prelucrate din punct de vedere pedagogic”⁸. În cadrul acestei forme de educație, pe lângă mass-media care emite cele mai semnificative mesaje informale, influențe educative de tip informal au și anumite aspecte ale vieții familiale (exemplul părinților, al rudelor, atitudini și comportamente la nivelul familiei). Educația informală se bazează pe un cumul de experiențe trăite, de achiziții dobândite în mod întâmplător, însă are și o latură voluntară, inițiativa învățării aparținând în totalitate individului.

1.4. Componentele educației

• **Educația intelectuală** reprezintă acea componentă a acțiunii educaționale care prin intermediul valorilor științifice și umaniste pe care le prelucrează și le transmite, contribuie la formarea și dezvoltarea tuturor capacităților intelectuale, funcțiilor cognitive și instrumentale etc. Educația intelectuală vizează în principal două obiective majore:

- **informarea intelectuală** prin transmiterea și asimilarea valorilor științifice și umaniste prelucrate și ordonate după anumite principii și norme didactice în concordanță cu cerințele idealului educațional;

- **formarea intelectuală**, urmărind restructurarea și echilibrarea internă a tuturor proceselor și capacităților intelectuale necesare unei activități independente și creatoare.

Interdependența între informarea și formarea intelectuală se realizează în cadrul procesului învățării în care subiectul participă cu toată personalitatea sa.

Conținutul educației intelectuale

a. Cultura generală include un sistem de cunoștințe, deprinderi și capacități, asimilate și formate în cadrul acțiunii educaționale care îi oferă individului posibilitatea elaborării unei viziuni de ansamblu asupra lumii și de a răspunde condițiilor și cerințelor fundamentale ale existenței și integrării sale sociale.

b. Cultura profesională reprezintă sistemul de cunoștințe, priceperi, deprinderi și capacități necesare exercitării unei profesii sau a unui grup de profesii înrudite și se bazează pe cultura generală.

• **Educația morală** reprezintă acea componentă a educației prin care se realizează formarea și dezvoltarea conștiinței și a conduitei morale,

⁸ Constantin Cucuș, *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 46.

formarea profilului moral al personalității și elaborarea comportamentului social-moral. Educația morală are la bază două repere:

- un reper subiectiv (psihologic) de transformare de sine conform unor valori morale ideale, dictate de propria conștiință și
- un reper obiectiv (axiologic-normativ) ce presupune adaptarea individului la normele morale impuse de societate.

Educația morală urmărește pe de o parte formarea **conștiinței morale** (prin:formarea reprezentărilor morale, însușirea noțiunilor morale, formarea convingerilor morale și elaborarea judecăților morale), iar pe de altă parte formarea **conduitei morale** care presupune de fapt obiectivarea conștiinței morale în fapte și acțiuni cu valoare de răspunsuri pentru situațiile concrete în care este pus individul, situații care îmbracă forme de deprinderi și obișnuințe morale.

- **Educația profesională (tehnologică)** reprezintă orice formă de pregătire sau perfecționare în vederea exercitării unei activități profesionale.

Educația profesională cuprinde atât însușirea cunoștințelor teoretice, formarea deprinderilor și priceperilor specifice, cât și transmiterea valorilor etice și de comportament social necesare activității respective. Principalele obiective pe care le vizează educația profesională sunt:

- formarea orizontului cultural-profesional;
- formarea unor priceperi, deprinderi, capacități și competențe în plan acțional în vederea desfășurării unei activități productive;
- formarea și dezvoltarea intereselor de cunoaștere, a motivației față de profesia respectivă.

- **Educația estetică** este acea componentă a educației care utilizează în formarea personalității potențialul educativ al frumosului. Principalele obiective pe care le urmărește educația estetică constau în:

- formarea capacității de a percepe, însuși și folosi adecvat valori estetice (sensibilitate, gust estetic, sentimente și convingeri estetice);
- dezvoltarea capacităților de a crea noi valori estetice, cultivând aptitudinile estetice creatoare.

- **Educația fizică** reprezintă acea componentă a educației prin care se urmărește dezvoltarea armonioasă și normală a organismului, întărirea organismului și cultivarea unor calități fizice necesare desfășurării unor activități specifice. De asemenea, vizează consolidarea capacităților de